

Heesch.

Den 17^{den} Augustus 1896 bezocht ik de gemeente Heesch; op het raadhuis vond ik den burgemeester met diens twee wethouders. - Een enkele slag soonde aan, dat er in Heesch iets bijzonders te doen was; overigens was er van mijn ontrouwt geen werk gemaakt, behalve vele glazen en drie flesfchen, die op tafel stonden in de raadszaal, en bestemd waren voor mij en de leden van den Raad, die op audiëntie zouden komen, maar het niet deden. - Ik kreeg niets te drinken. De burgemeester maakte op mij geen prettigen indruk; de wethouders van Bakel en van de Poel.schenen zeer geschikte menschen. Terwijl de burgemeester secretaris met Klasers op de secretarie was, praatte ik wat met die twee, vooral over hunne boerderij.

Op mijne audiëntie verscheen alleen de pastoor. Na de audiëntie ging ik den Gedeputeerde Stolters bezoeken; deze is al bijna een jaar ziek. Bij hem liet ik 's avonds mijn rijtuig voorkomen, waaraan mede ik terugreed naar Oss.

Het onderzoek van de administratie van den secretaris en van die van den ontvanger leidde tot tal van aanmerkingen, welke ik later schriftelijk aan D. en W. mededeelde.

Den 7 September 1900 kwam ik weer in Heesch; ik vond daar nog hetzelfde dergelijks in bestuur als voor 4 jaar; de vredege rust van vroeger heerscht er echter niet meer in Heesch. Bij raadsverkiezingen worden heftig gestreden sinds er een Boerenbond werd opgericht: ook 3 jaren werd Francis Versteegen, voorzitter v. d. Boerenbond lid van den Raad tegenover het aftredend lid van den Berkt, die er dus werd uitgeworpen.

In 1899 trad de wethouder v. d. Poel af als raadslid; de secretaris van den Boerenbond, v. d. Zuurk, hevens lid van den raad, wilde wethouder worden; hij trachtte daarom v. d. Poel te laten vallen als raadslid. Die toeleg mislukte; v. d. Poel werd herkozen, en werd ook herbenaemd als wethouder. Het aftredende raadslid Leonardus Versteegen kwam in herstemming met den tegen-candidaat van v. d. Poel, maar werd toch ook herkozen.

Heesch.

De leden van den raad wonen als volgt over de gemeente verdeeld: de burgemeester, twee wethouders en een raadslid wonen in de kam van het dorp; Franses Versteegen woont tegen de kluwe Wijkstraan; van den Hurk woont op Tillaard; K. Versteegen woont op Ijsoen. — De gebruikelijke hoestrecht en kinkhel zijn niet in den raad verlegenvoerdigd; een raadslid, dat vroeger in kinkhel woonde, kwam later in het dorp in kam van het dorp wonen.

Ziet graat den boeren in Heesch niet goed; zij zelden veelal erg in schulden; vooral de kleine landbouwers; haerhel de laatste drie jaren door de boeren zeer gunstig waren, hoewel de boeren nog niet uit de schulden. —

Voor $\pm$ 3 ja. werd door den Boerbond te Heesch een Raiffeisenkas opgericht; er werd $\pm$ f15.000 ingelegd; daarvan wordt 2.54% gegeven. — er is weer $\pm$ f13.000 uitgeleend; daarvan wordt 3.88% behouden; wat over is, gaat naar de centrale leenbank te Eindhoven. — Grootste boeren leeningem geld van de Raiffeisenkas; wel de kleine landbouwers. Deze laatste moeten, als zij geld krijgen, twee geproede boeren stellen, zij moeten mededeelen waarvoor zij het geld behouden, en wanneer zij het zullen aflossen. Op den dag der aflossing moet het geld er ook zijn. — De kleinman, die des geproede boeren kan stellen, is er beter aan toe dan vroeger, toen hij 5 tot 6 procent aan den notaris moest betalen; — ongelukkig is de kleinman, die aan de leenbank niet geholpen wordt, er veel ellendiger aan toe dan vroeger, omdat hij van den notaris ook geen geld meer kan krijgen, en door desen naar de leenbank wordt verwezen. —

Ziet bestuur van de Raiffeisenkas wordt niet gesalariseerd. —

De boerderijen te Heesch zijn over het algemeen gekomen niet groot; daar zullen er $\pm$ 30 zijn met 4 kl. A. heiland en 3 kl. A. weiland; die boeren hebben dan 4 à 5 millioenen; in het geheel hebben ze dan van 10 tot 14 heiden.

Ziet jonge veer wordt meestal onder hille, het hoogen era geweest; per schaar wordt daar in den binnenpolder $\pm$ f40. - betaald, terwijl er binnendijks 1 1/2 schaar op de kl. A. gemiddeld wordt; — buitendijks betaald men daar per schaar tot f50. - toe, terwijl er dan 2 1/4 schaar op de kl. A. gemiddeld wordt. —

Op mijne aandrif verschen vorend de organisch van den Elzen; hij vroeg, of het niet mogelijk was, dat hij met de kassier voor 3 daegen vergoeding kreeg; ik antwoorde dat niet mogelijk bleek; — daarna informeerde hij, hoe hij het moest aanleggen om een translation te krijgen voor zijn boeren; ik verwees hem naar Souban en naar B. en W.

Daarna verschen het bestuur van den boerenbond (waaronder 4 raadsliden); zij kwamen klagen over de konijnen. Ik zeide hem, dat ik hen gaarne zou helpen, maar dat ik toch niet meer, zooals verleden jaar, 16 vergoedingen om

Heesch.

konijnen te schieten wilde geven. Ik zeide hem, dat zij eenige menschen, goede schutters, open stroopers moesten aanvragen om voor hen de konijnen te schieten, en dat ik die menschen dan machtig kon laten mitreiken, van 1 uur tot 2 uur op gang tot 1 uur na zons ondergang. De menschen waren met die toerogging zeer bevredigd, en zeiden, dat het meer dan voldoende was. —

Na het vragen bleef het mij, dat B. en W. een stonningheid hadden gegeven: zij hadden nu de boeren afstand laten tekenen van hun jachtgediende 10 jaren; B. en W. verhuurden nu die jacht, benevens het mitreikend recht om konijnen te vangen onder Heesch en aan den Heer hambaer te Oosterbeek; over wat de konijnen betreft gingen B. en W. des buiten hunne bevoegdheid. Ziet contract loopt nog tot 1907. —

Ik dacht toen aan de boeren mede, dat zij zich niet beangst behaefden te maken, ivanneer hambaers hen liet challengeeren, omdat ze konijnen schoten; in. m. m. toch kan daarop toch geen veroordeeling volgen.

Van den rijksveldwachter Courvenberg liet ik de stelling zien; ik verzoekt hem, den kantonrechter te Oef in de lichten. — Ik dacht hem tevens mede, dat ik een 10 menschen vergoeding zou geven om konijnen te schieten; werden die vergoedingen misbruikt, dan moet hij mij dat bericht op dat ik de vergoeding zou kunnen instellen.

De gemeentelid wachter v. d. Boogerd heeft bij trouwe politiebetrachting f 70. gratificatie; ik verzoekt B. en W. om dat bedrag bij zijn vast trac. te kennt te vragen.

Versteegen, een riedend priester, was gecaleingerd wegens het schieten van konijnen; op grond van de onbevoegdheid van B. en W., hoewel bedacht, stelde ik hem gericht, en raadde ik hem, den kantonrechter te Oef in te lichten.

Thans zie ik vernomen had, dat de veldwachter v. d. Boogerd veel te veel in de herbergen kwam en te veel bedruimenden drank gebruikte, schreef ik 18 April 1901 N. nr 13, 1de Afz. 1de buer. aan den burgemeester van Heesch, dat hij van den Booggaard blaandag, 22 April op het gouvernement moet zenden. — Ik heb den veldwachter van Heesch toen over zijne leverschoningen — die hij volmondig erkende — gevesen en hem beterschap laten beloven; ik verwees hem vervolgens de bron; wat welke ik mijne wijten wilschap had geput, nl. rapport van den rijksveldwachter Courvenberg aan den kantonrechter te Oef, die het mijne over briefde.

Heesch.

Den 24 Mei 1904 kwam ik weer in Heesch; ik bracht denzelfden dag nog Bergheim en Uyen, en ging te Havenstein bij van Dal in den Neuvorst van de Dalts slapen, om van daer uit daarop daarna nog enkele gemeenten te bezoeken.

Wethouder van Bahel is overleden; in zijn plaats fungeert als plaatsvervangend wethouder Chr. H. de Kock.

De plaatselijke afdeling van den Boerenbond werkt goed; telt 206 leden; coöperatieve aankoop van kracht. Over, van steenbealen, en van kunstmest (dat een jaarlijksch bedrag van f 2500) onder centrale van het proefstation te Wageningen. — Slaewel is een Koöffeinencas is, wordt bij verschillende natuige no. tarieven nog deelswils geld geleend; 5% rente; 4% met hypotheek verbond.

Heesch heeft eertijds zeer vele eigendommen gehad; van f 50 jr werd het meete verkocht. — Braedgronden kunnen door gemeente moeilijk geëxploiteerd worden wegens gemis van stalmest; met behulp van kunstmest (hulpmeststoffen) kan men die niet goed in orde houden. N. en W. hebben om die reden met dat gemeente hare braedgronden verkocht heeft.

De jacht is voor f 100 verpacht aan hambaers te Oss. Verbeel. Van die som krijgt de gemeente f 22.50; het armbestuur f 2.50; de kerk f 65. — In deze zelfde verhandeling werd reeds gedurende 30 jaren de opbrengst over de jacht verdeeld.

Merke geadviseerd om het onderhand der rivierleiden, om het laatste der gemeente te nemen; N. en W. hebben er geen oren naar.

Dr. van Nieuwenhuizen uit Nidelrode is tegenwoordig armendokter; f 50 van gemeente; f 100 van armbestuur; men is over hem zeer tevreden.

Volgens den burgemeester heeft deze den welderachter v.d. Hogend ook onder handen moeten nemen, omdat hij te veel in de herbergen zat.

Het proces van verbaal voor schoolverruim; nu is het schoolverruim iets minder.

Heesch

Broodsgebruik wordt in Heesch niet geledet; collecte langs de deuren, ten behoeve van het armbestuur zal f 350 opbrengen. Twee coöperatieve roomwaterfabrieken; beide met handkracht, verwerken te samen de melk van 425 koeien.

Den 19 April 1904 kwam ik weer in Heesch; ik had te voren Bergheim bezocht; via Oss keerde ik des avonds naar den Wasch terug.

Ik verleende audientie aan den herbergier Kruys; hij kwam zich beklagen, dat hij door de politie gevoeld werd; dat kwam, doordat hij niet goed was met den gemeente welderachter van den Bogerd; deze zocht hem niet met de hovenlinie de marechaussee niet te pakken te krijgen hem op, hij was in den laatsten tijd herhaaldelijk voor allerlei zaken gevoeliseerd, en had daardoor reeds schik, als hij maar in de verkeerde politie zag. — Zijn onderhoud met Kruys later aan den burgemeester medegedeeld en hem gezegd, dat als de klacht van Kruys juist was, het de plicht van den burgemeester was om Kruys tegen zochterij van wege de politie te verhoeden. —

De Kruysen quaestie in Heesch is thans dood; de tijd, voor welken hambaers de jacht verpacht wordt, is thans overstreken. Minnenkort zal de jacht publiek verpacht worden; met de opgedane ervaring zal men zijn voordeel doen, en zeggen, dat het ten gevolge van bepalingen in het huurecontract van den nieuwen pachter, het schadelijk gedierde niet meer niet zou kunnen worden opgeruimd.

De boerenbond gaat in kracht en macht zeer vooruit; de plaatselijke afdeling telt thans 285 leden. Op de boerenbank wordt niet alleen veel geld gebracht, maar vooral ook geld gevraagd.

De afwezigheid van Raadsverkiezingen blijft er steeds veel vrijing bestaan; ook in 1904 zal er zeker meer geshemd worden. — De geheele Raad bestaat uit aambaniers van den Boerenbond; dat men voor enkele jaren den wethouder H. v. d. Poel als wethouder liet vallen, waarna hij ontslag nam als raadslid — hij was 30 jr lid van den Raad geweest — heeft veel kwaad bloed gezet.

Heesch.

Bij B. en W. sterk aangedrongen op het aanleggen van
nuttenuiden; ze hebben vooral bracheponden, die laat
niet op brengen! Gewezen op de geringe resultaten in de
buurt van Lindhuizen, en geraden althans een proef te nemen
en daarvoor door de Heide als schappij een plan te laten
maken.

B. en W. klagen zeer over den toestand der geldmid-
delen; den opzaden, te trachten daarin eenige verbe-
tering te brengen, door een buitengewone Vrijssub-
sidie te vragen in de gewone kosten van het onderwijs,
met het oog op de beproefing van 190 y hen ik van meening
dat er veel kans is, dat men van het Vrijh eenig subsidie
die krijgt. —

Den 4 April 1911 kwam ik weer in Heesch; tevoren was ik
in Berghem geweest.

Mijn geheel bezoek bepaalde zich tot een poging om vrede te
stichten in de wanverhoudingen, welke te Heesch zijn ontstaan door
het optreden van het Raadslid Vos.

Ik begon met B. en W. op te wijzen, dat zij m. i. zeer verkeerd
handelden, door het onderzoek tegen te houden, dat Vos c. s.
wenschten in te stellen naar de handelingen van den gemeente
ontwanger. Naar mijne meening was het hunne plicht, om,
in plaats van zich te verschuilen achter de wet, achter reglementen
of instructies, — medele werken om deze zaak tot helderheid
te brengen; Vos c. s. moesten inzage hebben van alle registers,
stukken, notulen enz. juist om hen te bewijzen, dat zij den ont-
wanger (en den burgemeester-secretaris) ten onrechte ver-
dachten; bij het onderzoek, dat Vos wenschte, moest m. i. de
burgemeester zoveel mogelijk behulpzaam zijn. Die beschul-
diging was te ernstig, om niet alles te doen, om te bewijzen,
dat die onopgevoerd was. — Het was Vos lastig, men moest
toch aannemen, dat hij menste te handelen in het algemeen
belang, in het belang van de gemeente; men had niet het
recht, om van zijne opzede bedoelingen te twijfelen, al wilde
hij de zaken ook onder een ander licht zien. Aan B. en W. —

Daarna kreeg ik Vos, met de raadsleden Kort en van
de Ven; ik trachtte hen te kalmeren en wies er hen op, dat

Heesch.

zij niet heftig of opzettelijk lastig mochten zijn; dat zij er van
afkeigelt dienende te zijn, dat de burgemeester-secretaris en de ontwan-
ger eerlijke menschen waren, die de gemeente Heesch sinds jaren naar
beste vermogen dienden; dat ik hoopte, dat B. en W. het door hen op-
wenschte onderzoek zouden helpen bevorderen, en dat ik er mij van ber-
teigelt hield, dat het onderzoek geene geeste bekoekelingen zou aan-
brengen, al konden dan misfehien ook kleine fouten aan het licht treden,
in den loop van 25 jaren te gader trouw gemaakt. —
Wanneer B. en W. en Vos ^{alleen} c. s. van goeder wil waren, dan
zou men zeer goed den weg kunnen vinden, dien men gera-
menlijk ~~moest~~ moest gaan. —

Uitvolgens kwam de p. d. l. met zijn kapelaan; wij spraken
ook al meer over dezelfde zaak; ik bond hen op het hart, dat zij
moesten medewerken om beide partijen goed te stemmen, opdat
zij samen de queresitie zouden nagegaan en behandelen, en tot
een goed einde brengen. — Binnenkort staan de Raadsverkie-
zingen voor de deur; als ^{dan} de queresitie niet finaalment uit is,
zal zij bij die verkiezingen den inzet van den strijd vormen;
en dan zal daardoor zwaar misie en tweedracht in de gemeente
ontstaan, dat de vrede tussen de inwoners van Heesch voor goed
weg is, misfehien een menschen geslacht lang. —

Als het nieuwe Raadslid van Kloven — die op de hand van
den burgemeester is — kwam zijne opwachting maken; ik sprak
tot hem in gelijken zin. —

Later heb ik van B. en W. nog eens meegeduld, wat ik aan
de verschillende Heeren gezegd had; het was eens op de ernst
van de zaak gewezen, en hen gezegd, dat zij zich niet door
een geval van wraak tegen Vos mochten laten beheerschen.
Het kwam ik den burgemeester nog eens op het hart ge-
breukt, dat hij moest zorgen, dat die berdenking voor goed
eerst opgehouden, dat als de zaken bleven gaant zooals dat
in den lokalen tijd het geval was, nl. dat hen in de Raadsver-
kiezingen voortdurend misie was in plaats van gera-
menlijk overleg, — dat dan goede kans bestond, dat de
meest geschikte Raadsleden zich niet meer met de gemeente
zaken zouden willen bemoeien, en als Raadslid zouden
bedanken. En hoe zou het dan moeten gaan, als de burge-
meester in den Raad geen stem meer had, en Vos c. s. de de-
baas waren?

Heesch.

Den 26 juni 1916 bezocht ik per auto de gemeenten Heesch en Bergheim.

De vrede schijnt in de gemeente teruggekeerd; het raadslid Vos is met zijn aanhang uit den Raad gestemd. Vos in 1915; hij bleef wel met 100 stemmen in de minderheid.

Burgemeester opnieuw opgedragen, om een staat van exploitatie der gemeentelijke bezittingen met kerant aan te leggen. Ik hoop, dat het hier eindelijk zal gebeuren. —

Administratie der secretarie nog slecht. Het namme heb ik er mij over behaagd, dat er geen voldoende zorg wordt besteed aan de gegevens, welke aan Lrd. Stallen moeten verstrekt worden, voor de vrijstellingen van kosten. — De burgemeester adviseerde mij wel van een ieder, dat hij kostenwinner was; hij had daarvoor zelfs een vast formulier! —

Er komt binnenkort een stoommuelafabriek voor Heesch, Geffen en Vinkel;

Schoolhoofd Meas heeft de landbouwakte; sinds 6 jr is er alle jaren een landbouwcursus; de goede resultaten zijn deidelijke merkbaar. — Er wordt vooral veel gewerkt met proefvelden.

Voor ambachts- en teelen onderwijs opaan de leerlingen naar Osf.

Winnig armopje. Vincentius collecteert jaarlijks $\text{f}300$ à $\text{f}400$. Burgerlijk armbestuur heeft $\text{f}1300$ à $\text{f}1400$ eigen inkomme. Fondsen zijn voldoende.

Den 2^{den} Augustus 1920 bezocht ik per auto de gemeente Heesch.

De Raadsverkiezing 1919 bracht Vos weer in den Raad, en met hem nog twee zijner volgelingen nl van Bloem en van den Akker.

Bij alle belangrijke zaken voert hij oppositie en weet dan gewaonlijk een meerderheid te krijgen. Zoo houdt hij, bijv. de electriciteit tegen, niet tegen staande daartoe vroeger werd besloten, en merden

Heesch.

den aanleg in huime woning reeds tot stand brachten; zoo betaalde de Bastoor $\text{f}4000$. — voor den aanleg in pastorie, kerk en zustershuis!

Er is groot gebrek aan woningen; Vos houdt den bouw van gemeente wege met Vrijks steun tegen. —

De kindersterfte was schrikblijk; de moeders wilden hare kinderen niet voeden. De Bastoor is daar tegen met al zijne macht opgetreden; thans is de kindersterfte tot normale verhoudingen teruggebracht.

De levensmiddelen distributie kostte aan de gemeente $\text{f}7000$. — De burgemeester beweert aanvankelijk deed het $\text{f}20.000$ was, maar werd baan daaren van zijn webhouders gekocht.

Om de beheerskosten wat te verminderen, zou de Raad van Heesch willen, dat die gemeente eenigezyl werd met Geffen en Vinkel. — Maar het schijnt wil Vinkel daarniet van weten; Geffen zou er nog een stuk van Vinkel (Vinkel) bij willen hebben.

Het gemeentebroek brengt $\text{f}4000$ minder op dan verleden jaar; sterk aangedrongen door een deskundig bijv. de Heide Maatschappij een plan te laten maken tot een rationeel exploitatie van die braekgronden. Er wordt ^{daar} veel schade veroorzaakt door het water.

De vrijwillige landstorm telt 92 man; de burgerwacht 114. —

Over het algemeen gaat het den menschen goed; er zijn haastgeen armen; alleen enkele bestedelingen.

De stoommuelafabriek werkt niet goed; in den oorlogstijd gebouwd; heeft te veel te veel geld gekost; $\text{f}100.000$. — Het ergste is, dat de directeur niet vertrouwd wordt; hij werd er op betrapt, dat hij de ondermelk met water aanlegde; ^{daarom} zijn er vele boeren, die de melk niet naar de fabriek brengen, maar liever beuis karnen. —

Het is opvallend, zoo slecht de burgemeester op de hoogte is van wat er in zijne gemeente gebeurt; hij wist niet eens, dat schoolhoofd Meas een zeer

Heesch.

druck beruchte landbouwcursus geeft (30 leers-lingen) hij munde, dat er in geen jaren 200 en cursus was gegeven.

De toestand van de administratie ter secretarie was deplorabel; met het oog op mijn bezoek, had men de laatste dagen hard gewerkt, om de zaken wat bij te werken; maar het was er dan ook naar!

Den 28 Mei 1923 bezoekt ik Heesch en Elgen. De beide wethouders, van de Ven en van den Berg, maken weer een goeden indruk; verstandige en vakkundige menschen, met wie op heer terrein goed te praten valt.

Heel wat beter, dan met den burgemeester, die op zijn terrein veel te kort schiet. Het is ergerlijk, hoe slecht hij van veel op de hoogte is. Op de secretarie werkt als ambtenaar sinds 23 jr een zekere van Bernsbergen (op een salaris van f 550). v. Bernsbergen weet van de gemeentelijke administratie weinig of niets, maar in ieder geval is hij op dat gebied toch stukken beter dan zijn burgemeester!

De Raad is juist vernieuwd; Vos en zijn partijgenoot van Bloem hadden zich niet herkiesbaar opgesteld. In de laatste jaren had Vos geen oppositie meer gevoerd tegen den burgemeester.

De Kermissen te Oef valt samen met die te Heesch; in Oef worden geen spellen en tenten toegelaten; in Heesch daarentegen wel. Het gevolg daarvan is, dat het in Heesch gedurende die dagen meer dan druk is door alle kermissengangers te Oef.

Bij den bouw van de kerk kreeg gemeente beschikking over een werk en kloster. In 1922 moest er een nieuw torenruwek komen; gemeente gaf daarin een subsidie. Pastoor zoekt voortaan voor opwinden enz. Voor zover het torenruwek betreft, heeft de Pastoor de gemeente er nu niet gewerkt.

Heesch

Er is nog geen beschrijving der exploitatie van de gemeentelijke bezittingen, het name van die van het Broolder. De Heeren nogmaals uitgeleed, waarom zoo'n beschrijving voor de gemeente van belang is.

In het Broolder wordt veel water bewaard en vanden, door dat de gemeenten, die de Webering moeten onderhouden, zich ontrent het tijdstip van wegen niet verstaan.

Heeschkundige armenpraktijk wordt waargenomen door de v. Bernsbergen uit Nistelrode; men is over hem zeer bereed.

Er is nog niet besloten tot aansluiting bij de Emen.

De roombalerfabriek St. Berns-Banden in de oorspronkelijke toestand is slecht en duur geboord. Door brand gedeeltelijk vernield, en thans in behoorlijken staat gebracht. Geest thans goed. Voogt dezelfde directeur. Voorzitter van den Raad van Tazicht is de burgemeester van Elgen. Voorzitter van het bestuur is Th. v. van der Heide.

Er worden meer pogingen aangevend om een anderen weg te krijgen. Waarnaar, de burgemeester van Heeschwijk intesfeert zich daar voor. Thans zal de weg loopen Heesch - Vorstenbosch, Loosbroek, Heeschwijkse ontginningen, Kaathoven, en verder in aansluiting aan de harde weg naar Berlicum. Men acht het onbillijk, dat, hoewel die weg slechts langs Heesch gebied loopen zal (open meter van den weg ligt onder Heesch) die gemeente f 380 zal moeten betalen in de kosten van het opmaken van de plannen, bestek en bevestiging.